

TÜRKİYE'DE DEVLET OKULLARINDAKİ ÖZEL EĞİTİM İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Dr. Mevlüt Gündüz
Gülşen Önal Özel Eğitim Uyg. Mer. Isparta
mevlutgunduz1981@hotmail.com

Özel Eğitim Öğrt. Abdullah Akın
Özel Eğitim Uygulama Merkezi, Isparta
aakin32.07@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın yapılış amacı, Türkiye'de devlet okullarındaki özel eğitim sorunlarını belirlemek ve yanlış olan bazı uygulamalara dikkat çekerek toplumda farkındalık duygusu yaratmaktır. Araştırma karma yöntem olarak tasarlanmıştır. Bu araştırma, 2014–2015 öğretim yılında, Isparta ilinde özel eğitim okulunda görev yapan 49 öğretmen 4 personel 29 veli olmak üzere toplam 82 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veriler, nicel ve nitel araştırma tekniklerine uygun olarak araştırmacılar tarafından geliştiren anket ve yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Nicel verilerin çözümlenmesinde, aritmetik ortalama, frekans, yüzde, t testi ve anova istatistik işlemleri kullanılmıştır. Nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Türkiye'de devlet okullarında özel eğitimle ilgili birçok sorun bulunduğu, bunların içinde de en önemli sorunun özel eğitim öğrencilere uygun ortamların hazırlanması gerektiği konusudur. Bu sorunu giderme noktasında da herkese önemli görevlerin düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Özel eğitim, sorun, çözüm, devlet okulu.

SPECIAL EDUCATION PROBLEMS IN PUBLIC SCHOOLS IN TURKEY AND OFFERING SOLUTION TO THESE PROBLEMS

Abstract

The purpose of this study is to identify special education problems in public schools in Turkey and create social awareness by drawing attention to some misapplications. The research was designed as a mixed method. This study is conducted in 2014-2015 school year with a total of 82 people including 49 teachers and 4 staff working in a special education centre in Isparta and 29 parents on voluntary base. Research data were collected through questionnaire and semi-structured interview form developed by the researchers in accordance with the quantitative and qualitative research techniques. In the analysis of quantitative data, mean, frequency, percentage, t-test and ANOVA were used for statistical analysis. In the analysis of qualitative data, descriptive analysis approach was used. According to the findings, there are many problems existing related to the special education in the public schools in Turkey and the most important one is that suitable learning environment should be created for the special education students. As a result, it has been concluded that everyone has a mission concerning the solution of this problem.

Key Words: Special education, problem, solution, public school.

GİRİŞ

Özel eğitim, ortalama öğrenci özelliklerinden önemli ölçüde farklılaşan öğrencilere sağlanan, bireysel olarak planlanmış ve bireyin bağımsız yaşama olasılığını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen eğitim hizmetlerinin bütünüdür. Özel eğitime gereksinimi olan çocuklar kavramı, bedensel özellikleri ve/veya öğrenme yetenekleri normalden farklılaşan çocuklar için kullanılmaktadır. Bu farklılıkların derecesi bir çocuğun özel gereksinimi olup olmadığı ve özel eğitim hizmeti için seçilebilir olup olmadığını belirler. Özel gereksinimli olarak tanımlanan bireylerin bedensel özellikleri veya öğrenme becerileri, bu çocukların eğitiminde bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanmasına gereksinim duyacak kadar farklılık gösterebilmektedir (Eripek, 2005:1-14). Özel eğitime gereksinimi olan bir çocuğa sahip olmak, gereksinimi ne yönde olursa olsun bir takım özel güçlükleri de beraberinde getirmektedir. Bu güçlükler, psikolojik durum, maddi durum, eğitim durumu, yaşam tarzı (sosyo-kültürel ve boş zamanları değerlendirme biçimi vb.), aile çevresi ve sosyal çevre ile ilişkiler de meydana gelen değişiklikler olarak gruplanabilir (Özşenol ve diğ.,2003).

Aileler psikolojik, duygusal, sosyal, ekonomik ve fiziksel güçlükler yaşamaktadır. Fakat bu zorluklar bazı değişkenlere göre değişmektedir. Engelli çocuğun cinsiyeti, yaşı, engelinin türü ve derecesi, ebeveynlerin yaşı, sosyoekonomik düzeyleri, birlikte ya da ayrı olmaları, aldıkları sosyal destek gibi özellikler ebeveynlerin duygu durumlarında belirleyici olmaktadır (Aysen ve Özben, 2007). Özellikle eğitim-öğretimde ev-okul paralellliğini sağlayabilmek için öğretmenin anne-babalarla nitelikli işbirliği yapması gerekmektedir. Ancak kendisi özel eğitim alanında bilgili ve deneyimli olmayan ve öğretim sürecinde birçok sorun yaşayan öğretmenlerin, anne babaların bu gereksinimleri karşılama da mümkün olamamaktadır. Bu da alanda çalışan öğretmenlerin kendilerini daha da baskı altında hissetmelerine yol açmaktadır (Sucuoğlu ve Kuloğlu, 1996).

Zihinsel, işitme, görme engelli ve otistik çocuklar için açılan kurumlarda sınıflarda hizmet veren öğretmenlerin çoğu farklı branşlardan gelen öğretmenlerdir. Bu durum, öğretmenleri hiç tanımadıkları, özelliklerini bilmedikleri çocuklarla karşı karşıya bırakmakta, çoğunlukla bu çocuklardan düşük beklentileri, eğitim ve öğretim ortamını olumsuz yönde etkilemektedir. Gerekli bilgi ve deneyim olmadan farklı özelliklerdeki çocuklarla çalışmanın öğretmenler için çok yıpratıcı ve yorucu olduğu açıktır (Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu, 2001). Özel eğitim öğretmenleri, diğer öğretmenlere göre daha çok mesleki tükenmişlik yaşamakta (Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu, 1998) ve bazıları meslekten ayrılmaktadır (Nichols ve Sosnowsky, 2002). Billingsley ve Cross'a (1991) göre bu öğretmenlerin mesleklerini terk etmelerinin sebebi ise çalıştıkları öğrenci grubunun özellikleridir.

Özel eğitim kurumlarının sayıca azlığı, bu kurumlardaki araç-gereç eksikliği, fiziksel koşulların öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kalması bu kurumda çalışan öğretmenleri zor durumda bırakmaktadır. Öğretmenler, özel eğitim alanında bilgi ve deneyimli olsalar bile bu sorunlar nedeni ile güçlükler yaşamaktadırlar (Billingsley ve Cross, 1991; Fimian, 1986).

Engellilerin gereksinimlerinin farkına varılması onlara sunulacak olan hizmetleri de etkilemesi bakımından önem taşımaktadır (Şahin, 2004). Her insanın yapabileceği bir iş vardır ve engelliler de fiziksel ve ruhsal işlevlerinde bir bozulma ya da eksiklik olsa bile, onların bu niteliklerini dikkate alan uygun bir eğitim ve rehabilitasyondan geçirildikleri zaman çalışabilirler, üretime katılabilirler. Çalışmanın, kültürün önemli bir parçası sayıldığı toplumlarda, herkes gibi engelliler de çalışmaya/üretmeye isteklidirler (Karataş, 2000). Engelliler yaşadıkları toplumlarda birçok olumsuz tutum ve davranışla karşılaşabilmekte, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri farklılıklar gösterse de toplumların engellilere karşı tutum ve davranışları benzerlikler göstermektedir (Aytaç, 2000).

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin göstergelerinden biri de özürli bireylerin topluma adaptasyonu konusundaki geldiği noktadır. Söz konusu özel eğitim olduğunda öğretmenlik mesleğinin, ücret, ders araç – gereç yetersizliği, idarecilerin tutumları gibi genel sorun riskleri yanı sıra eğitiminden sorumlu olunan çocukların özür durumunun beraberinde getirdiği sorunlar da eklenmektedir (Vızlı, 2005).

Araştırmanın Amacı

Türkiye’de özel eğitim alanında yapılan çalışmalara bakıldığında henüz çözüme kavuşturulamamış birçok sorunun olduğu rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Özellikle artan özel eğitim ihtiyacının bazı yanlış önlemler olarak giderilmeye çalışılması sorunun gittikçe daha ciddi bir hal aldığı göstermektedir. Bu çalışmanın yapılaş amacı ise Türkiye’de devlet okullarındaki özel eğitim sorunlarını belirlemek ve yanlış olan bazı uygulamalara dikkat çekerek toplumda farkındalık duygusu yaratmaktır.

Alt Problemler

- Cinsiyet açısından, katılımcıların özel eğitimin sorunlarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Yaş açısından, katılımcıların özel eğitimin sorunlarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Eğitim düzeyi açısından, katılımcıların özel eğitimin sorunlarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Türkiye’de devlet okullarında yaşanan özel eğitim sorunlarına yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma karma yöntem olarak tasarlanmıştır. Karma yöntemde, hem nitel hem de nicel yöntemler beraber kullanılarak gerçekliğe ilişkin daha sağlıklı ve çoğulcu verilere ulaşmak amaçlanır. Nicel yöntemler genelde sayısal veriler toplamakta, bunları karşılaştırmakta ve aralarındaki farklılıkların anlamlı olup olmadığını ortaya çıkarmaktadır. Nitel yöntemlerde ise bağlamsal nitelikte veriler toplanmakta ve alternatif bakış açılarına dayalı yorumlardan yararlanılmaktadır. Böylece, nicel ve nitel yöntemler, aynı araştırmada birbirini güçlendirecek biçimde kullanılmaktadır.

Çalışma Grubu

Bu araştırma, 2014–2015 öğretim yılında, Isparta ilinde özel eğitim okulunda görev yapan 49 öğretmen 4 personel 29 veli olmak üzere toplam 82 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gönüllülük esas alınmış ve katılımcıların kimlikleri gizli tutulmuştur. Çalışmaya katılanların 66’sı bayan 16’sı ise erkektir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler, nicel ve nitel araştırma tekniklerine uygun olarak araştırmacı tarafından geliştirilen anket ve yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Araştırmada nicel verileri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen bir anket kullanılmıştır. Anket iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, katılımcıların kişisel özellikleri ve durumlarını belirlemeye yönelik sorular sorulurken (cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve kıdem) ikinci bölümde ise, Türkiye’de özel eğitimin sorunlarını belirlemeye yönelik katılımcıların düşüncelerini ortaya çıkarmayı amaçlayan 21 soru bulunmaktadır. Başlangıçta veri toplama aracına yapı geçerliliği belirlemek için faktör analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda faktör yükleri .40 - .85 arasında değişen 18 madde ve bu maddelerin yer aldığı altı faktör tespit edilmiştir. Üç madde ise ölçekten çıkartılmıştır. Bu aşamadan sonra yapılan güvenirlik analizi sonucunda ölçeğin genel güvenirliği $\alpha = .72$ olarak hesaplanmıştır.

Nitel veriler ise, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve açık uçlu sorulardan oluşan “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ile elde edilmiştir. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlamıştır. Eğer kişi görüşme esnasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde yanıtlamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeni ile eğitim bilim araştırmalarında daha uygun bir teknik görünümü vermektedir. (Ekiz, 2003).

Verilerin Çözümlemesi

Veriler değerlendirilmeye tabi tutulmadan önce, gözden geçirilerek kurallara uygun olarak doldurulup doldurulmadığı kontrol edilmiş ve bütün anketlerin istenilen şekilde doldurulduğu tespit edilmiştir. Değerlendirme toplam 82 anket üzerinden yapılmıştır. Verilerin çözümlemesinde, katılımcıların verdikleri cevapların puanlarını hesaplamak amacıyla ankette yer alan maddelere; “tamamen katılıyorum” için 5, “katılıyorum” için 4, “kararsızım” için 3, “katılmıyorum” için 2, “tamamen katılmıyorum” için 1 puan verilmiştir. Verilerin çözümlemesinde, aritmetik ortalama, frekans, yüzde, t testi ve anova istatistik işlemleri kullanılmıştır. Çözümlemeler sonucunda elde edilen bulgular, 4.20–5.00 *tamamen katılıyorum*, 3.40–4.19 *katılıyorum*, 2.60–3.39 *kararsızım*, 1.80–2.59 *katılmıyorum*, 1,00–1,79 *tamamen katılmıyorum* aralıkları temel alınarak yorumlanmıştır.

Toplanan nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Betimsel analizde, görüşülen öğrencilerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara çok defa yer verilmiştir. Betimsel analiz yapılmasındaki amaç, elde edilen bulguları düzenleyerek yorumlamak ve anlam bütünlüğü içinde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce mantıklı ve anlaşılır bir biçimde betimlenmiş, daha sonra bu betimlemeler yorumlanmıştır.

Yıldırım ve Şimşek’in (2005) ifade ettikleri gibi betimsel analiz dört adımda gerçekleştirilmiştir: Araştırma sorularından ve görüşme ve/veya gözlemden elde edilen verilerin boyutlarından yola çıkarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre veriler işlenmiştir. Daha önce oluşturulan çerçeveye göre elde edilen veriler okunmuş ve organize edilmiştir. Bu aşamada veriler tanımlama amacıyla seçilmiş, anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmiştir. Ayrıca bu aşamada, sonuçlar yazılırken kullanılacak doğrudan alıntılar da seçilmiştir. Bulgular ve organize edilmiş veriler tanımlanmıştır ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Bulgular yorumlanmıştır. Bulgular arasında neden sonuç ilişkileri açıklanmıştır.

BULGULAR

Isparta ilinde özel eğitim okulunda görev yapan 49 öğretmen, 4 personel ve 29 veli olmak üzere toplam 82 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, katılımcılara uygulan anket ve yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler ışığında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Anket Sonuçları İle İlgili Bulgular

Tablo 1: Anket Sonuçları İle İlgili Bulgular

No	Önermeler	fy	1: Hiç Katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Kararsızım 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum							X	Anlamı
			1	2	3	4	5				
1	Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin alan mezunu olması gerektiğini düşünüyorum.	0,48	f	2	7	2	9	62	4,48	Tamamen katılıyorum	
			%	2,4	8,5	2,4	11	75,6			
2	Özel eğitim okullarındaki öğrencilerin sosyal ortamlara (sportif, gezi, tiyatro, sinema gibi...)daha çok katılması gerektiğini düşünüyorum.	0,50	f	-	1	2	15	64	4,73	Tamamen katılıyorum	
			%	-	1,2	2,4	18,3	78			
3	Özel eğitim okul ve sınıflarındaki fiziki yapının özel eğitim öğrencilerine göre düzenlenmesi gerektiğine inanıyorum (sınıf büyüklüğü koridor genişliği gibi...)	0,77	f	-	-	-	11	71	4,86	Tamamen katılıyorum	
			%	-	-	-	13,4	86,6			

4	Özel eğitim okullarına yönetici seçilmesinde özel eğitime yakın öğretmenlerden seçilmesi gerektiğine inanıyorum.	0,74	f	1	-	-	18	63	4,73	Tamamen katılıyorum
			%	1,2	-	-	22,0	76,8		
5	Özel eğitim okullarında özel eğitim uzmanlarınca ailelere belli dönemlerde aile eğitimi verilerek bilinçlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.	0,56	f	-	-	-	18	64	4,78	Tamamen katılıyorum
			%	-	-	-	22,0	78,0		
6	Okul ortamının özel eğitim öğrencileri için her açıdan (mutfak, tuvalet, oyun alanı, banyo, hemşire odası, rehberlik servisi, bahçe işleri...) uygun olması gerektiğine inanıyorum.	0,76	f	-	-	-	12	70	4,85	Tamamen katılıyorum
			%	-	-	-	14,6	85,4		
7	Özel eğitim okullarının güvenlik açısından (güvenlik görevlisi, kamera vb) yeterli olması gerektiğine inanıyorum.	0,51	f	1	1	-	14	66	4,74	Tamamen katılıyorum
			%	1,2	1,2	-	17,1	80,5		
8	Okul içinde çalışan yardımcı personelin diğer okullara göre daha bilinçli ve farkındalık duygusu taşıması gerektiğine inanıyorum.	0,40	f	6	4	-	20	52	4,31	Tamamen katılıyorum
			%	7,3	4,9	-	24,4	63,4		
9	Özel eğitim öğretmenlerinin kendisini geliştirmesi hem öğrenci, hem de veliye daha çok yardımcı olabilmesi için bilimsel araştırmalar yapması gerektiğine inanıyorum.	0,56	f	-	-	4	22	56	4,63	Tamamen katılıyorum
			%	-	-	4,9	26,8	68,3		
10	Devlet okulları dışında özel eğitim öğrencilerine yardım için açılan vakıf, dernek, rehabilitasyon merkezlerinin yeterince denetlenmesi ve takip edilmesi gerektiğine inanıyorum.	0,81	f	-	1	1	16	64	4,74	Tamamen katılıyorum
			%	-	1,2	1,2	19,5	78,0		
11	Özel eğitim öğretmenlerinin, özel eğitim öğrencilerine uygun olarak geliştirilmiş materyallerle derse girmesi gerektiğine inanıyorum.	0,85	f	-	1	-	20	61	4,71	Tamamen katılıyorum
			%	-	1,2	-	24,4	74,4		
12	Özel eğitim öğrencilerine erken tanı konulmasının ve tolumdaki tüm insanların bilinçlendirilmesi gerektiğine inanıyorum.	0,48	f	-	1	1	20	60	4,69	Tamamen katılıyorum
			%	-	1,2	1,2	24,4	73,2		
13	Yöneticilerin özel eğitim öğretmenlerinin yanında yer alarak öğretmenlerin işlerini daha severek yapması gerektiğine inanıyorum.	0,55	f	-	2	-	15	65	4,74	Tamamen katılıyorum
			%	-	2,4	-	18,3	79,3		
14	Yöneticilerin özel eğitim öğretmenlerinin yanında yer alarak öğretmenlerin işlerini	0,62	f	2	13	4	16	47	4,13	Katılıyorum
			%	2,4	15,	4,9	19,	57,		

	daha severek yapması gerektiğine inanıyorum.				9		5	3		
15	Türkiye'deki özel eğitim okulu sayısını özel eğitim öğrencilerine yeterli gelmediğini düşünüyorum.	0,68	f	1	13	10	18	40	4,01	Katılıyorum
			%	1,2	15,9	12,2	22,0	48,8		
16	Üniversitelerde yetişen özel eğitim öğretmenlerinin, özel eğitim okullarındaki öğretmen ihtiyacının karşılamadığını düşünüyorum.	0,60	f	4	8	14	19	37	3,93	Katılıyorum
			%	4,9	9,8	17,1	31,7	54,9		
17	Özel eğitim okullarına yöneticilerin seçilmesinde özel eğitim öğretmeni olması gerektiğine inanıyorum.	0,70	f	2	2	3	17	58	4,54	Tamamen katılıyorum
			%	2,4	2,4	3,7	20,7	70,7		
18	Özel eğitim öğrencilerinin tanılanmasında uygulanan materyallerin (zeka testi, ilgi testi, yetenek testi) nitelikli olduğuna inanıyorum.	0,68	f	10	19	21	22	10	3,03	Kararsızım
			%	12,2	23,2	25,6	26,8	12,2		

Tablo 1 incelendiğinde, 4 madde (14, 15, 16, 18) dışında katılımcıların verdikleri cevaplar aynı doğrultudadır. Bu durum da bize göstermektedir ki ankete cevap veren katılımcıların çoğu, tablo 1'de belirtilen sorunlara olumlu yönde destek vermişlerdir. Özellikle de 3. madde olan " Özel eğitim okul ve sınıflarındaki fiziki yapının özel eğitim öğrencilerine göre düzenlenmesi gerektiğine inanıyorum (sınıf büyüklüğü koridor genişliği gibi...) " (86,6) ve 6. Madde olan " Okul ortamının özel eğitim öğrencileri için her açıdan (mutfak, tuvalet, oyun alanı, banyo, hemşire odası, rehberlik servisi, bahçe işleri...) uygun olması gerektiğine inanıyorum. " (85,4) dikkat çekicidir.

Türkiye'de özel eğitime verilen desteğin gün geçtikçe öneminin artmaya başladığı bilinen bir gerçektir. Özel eğitim; öğretmeni, ortamı, materyali, programı ve çoğu açıdan diğer eğitim alanlarından farklı bir olgudur. Tablo 1'de de görüldüğü gibi sorunların çoğu bu hususlar etrafında şekillenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevapları da göz önünde bulundurduğumuzda, özel eğitim alanında yaşanan sorunların aslında açıkça ortada olduğu görülmektedir. Bu noktada özel eğitim politikaları geliştirilirken bu hususların göz önünde bulundurulması gerekir. Örneğin özel eğitim öğrencisinin okul ortamındaki yaşantısı normal çocuğa göre biraz farklı düzenlenmelidir. Özel eğitim öğrencisinin sağlıklı bir eğitim alabilmesi için evdeki ortama benzer bir ortamla yaşantılar kazandırılmaya çalışılmalıdır.

Alt Problemlerle İlgili Bulgular

Yukarıdaki tabloda katılımcıların tümünün ankete verdikleri cevaplar yorumlandıktan sonra, bu kısımda da katılımcıların cinsiyet, yaş ve eğitim düzeylerine göre düşünceleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılacaktır.

Birinci Alt Problemle İlgili Bulgular: Cinsiyet değişkeni, bazı durumlarda algıyı ve sorunu tespit etmede durumu değiştiren bir olgudur. Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda bu yüzden sürekli kullanılmaktadır. Bu kısımda da özel eğitim alanındaki sorunların tespitine yönelik katılımcılar arasında cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Bulgular aşağıda Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Cinsiyet Açısından Katılımcıların Verdikleri Cevaplara Göre Ortalamalar Arası Fark Tablosu

	N	X̄	S.S	t değeri	p
Bayan	66	4,50	0,34	1,037	0,310
Bay	16	4,40	0,33		

Çalışmada yer alan birinci alt problem "Cinsiyet açısından, katılımcıların özel eğitimin sorunlarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?" incelendiğinde, Tablo- 2' de belirtildiği gibi, bayan katılımcıların

verdikleri cevapların ortalaması 4,50 standart sapması 0,34 iken; bay katılımcıların ortalaması 4,40, standart sapması 0,33 olarak hesaplanmıştır.

Ortalama puanlara uygulanan t testi sonucu ise 1,037 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değere göre gruplar arasındaki fark. 05 düzeyinde ($p>0,05$) anlamlı değildir. Diğer bir deyişle, katılımcıların özel eğitimin sorunlarına yönelik görüşleri cinsiyete bağlı olarak değişmemektedir.

İkinci Alt Probleme İlgili Bulgular: Bu kısımda özel eğitim alanındaki sorunların tespitine yönelik katılımcılar arasında yaş değişkeni açısından anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Bulgular aşağıda Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Yaşa Bağlı Olarak Katılımcıların Verdikleri Cevaplara Göre Ortalamalar Arası Fark Tablosu

	N	\bar{X}	S.S	F	Sig.	Anlamlı Fark
20- 29	21	4,56	0,29	1,092	0,340	YOK
30-39	32	4,42	0,35			
40 ve üstü	29	4,49	0,35			

Çalışmanın ikinci alt problemi olan “Yaş açısından, katılımcıların özel eğitimin sorunlarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?” sorusunun cevabı incelendiğinde, Tablo 3'te belirtildiği gibi, 20-29 yaş arası katılımcıların verdikleri cevapların ortalaması 4,56, standart sapması 0,29; 30-39 yaş arası katılımcıların verdikleri cevapların ortalaması 4,42, standart sapması 0,35; 40 ve üstü yaş arası katılımcıların verdikleri cevapların ortalaması 4,49, standart sapması 0,35 olarak hesaplanmıştır.

Ortalama puanlara uygulanan one-way anova testi sonucu ise 1,092 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değere göre gruplar arasındaki fark. 05 düzeyinde, anlamlı değildir. Diğer bir deyişle farklı yaşlardaki katılımcıların özel eğitimin sorunlarına yönelik görüşleri bir birine benzemektedir.

Üçüncü Alt Probleme İlgili Bulgular: Bu kısımda özel eğitim alanındaki sorunların tespitine yönelik katılımcılar arasında eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Bulgular aşağıda Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Eğitim Düzeyine Bağlı Olarak Katılımcıların Verdikleri Cevaplara Göre Ortalamalar Arası Fark Tablosu

	N	\bar{X}	S.S	F	Sig.	Anlamlı Fark
İlköğretim	18	4,71	0,21	3,067	0,21	Yok
Lise	8	4,47	0,25			
Ön lisans	3	4,50	0,40			
Lisans	51	4,41	0,36			
Lisansüstü	2	4,27	0,39			

Çalışmanın üçüncü alt problemi olan “Eğitim düzeyi açısından, katılımcıların özel eğitimin sorunlarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?” sorusunun cevabı incelendiğinde, Tablo 4'te belirtildiği gibi, ilköğretim mezunu katılımcıların verdikleri cevapların ortalaması 4,71, standart sapması 0,21; lise mezunu katılımcıların verdikleri cevapların ortalaması 4,47, standart sapması 0,25; ön lisans mezunu katılımcıların verdikleri cevapların ortalaması 4,50, standart sapması 0,40; lisans mezunu katılımcıların verdikleri cevapların ortalaması 4,41, standart sapması 0,36; lisansüstü katılımcıların verdikleri cevapların ortalaması 4,27, standart sapması 0,39 olarak hesaplanmıştır.

Ortalama puanlara uygulanan one-way anova testi sonucu ise 3,067 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değere göre gruplar arasındaki fark. 05 düzeyinde, anlamlı değildir. Diğer bir deyişle katılımcıların eğitim düzeyleri açısından bakıldığında, özel eğitimin sorunlarına yönelik görüşleri bir birine benzemektedir.

Dördüncü Alt Probleme İlgili Bulgular: Araştırmacıların hazırladığı ve yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan üç soruya katılımcıların verdikleri cevaplar aşağıda betimlenmiştir:

Katılımcıların “Sizce Türkiye’deki özel eğitim okullarındaki en büyük sorun nedir?” şeklindeki 1. soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde, ailelerin psikolojik destek almaması, çalışan öğretmenlerin büyük bir kısmının özel eğitim öğretmeni olmaması (n=20), (Özyürek, 2008), daha iyi bir eğitim ortamının olmaması (n=24), fiziksel ortam ve araç gerecin uygun olmaması (Billingsley ve Cross,1991; Fimian, 1986), velilerin bilinçsiz olması, öğrencilerin mezun olunca kaderine terk edilmesi (n=13) , her şeyin bu çocuklara göre hazırlanmaması, program yanlışlığı, ders kitabının uygun olmaması, veli – öğretmen iletişimi sıkıntısı (n=11), tanının sağlıklı yapılmaması (n=9), öğrenci notlarının şişirilmesi, özel eğitim okullarının azlığı gibi sorunların yer aldığı görülmektedir. Bu soruyla ilgili 14. görüşme formundan elde edilen (Ö.S) görüş aynen şu şekildedir:

“Özel eğitim alan bireyin durumu normal çocuklardan farklı olduğu için onları normalmiş gibi aynı sınıflara sokmanın çok yanlış olduğunu düşünüyorum. Bu tarz çocuklar için sınıf ortamı yerine sanki kendini evde hissediyormuş gibi bir ortam ve çevre düzenlemesi yapmak gerekir. Böyle ortamlar yapabilirsek çocuk tutarsızlık yaşamaz.”

Katılımcıların “Bu sorunun çözümü için neler önerirsiniz?” şeklindeki 2. soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde, bu tarz okullara psikolog atanabileceği, alan dışından atama yapılacaksa uzun süre eğitim verilmesi, yeni okullar yapılırken ortam düzenlemesine dikkat edilmesi gerektiği, araç gereçlerin ulaşılabilir olması, velilere ihtiyaç duyulan konularda seminer verilmesi, öğrencilere uygun ayrı kitap çıkarılması, herkesin seviyesine göre iş imkanı bulunması, her çocuğa uygun planlamalar yapılması, bu çocuklar için ayrı program yapılması, nitelikli personelin istihdam edilmesi (Cavkaytar ve diğ., 2001), sadece alan mezunlarının görev yapması, RAM’ in daha objektif kararlar verip aile isteğini ortadan kaldırması, daha gerçekçi değerlendirmeler yapılması, biraz daha bütçeden fazla pay ayrılması şeklinde çözüm önerileri dile getirilmiştir. Bu soruyla ilgili 9. görüşme formundan elde edilen (M.G) görüş aynen şu şekildedir:

“Özel eğitim gerçeği henüz kabullenilmiş bir durum değil, maalesef. Türkiye’de özel eğitimle ilgili sorunlara çözüm önerebilmek için öncelikle bu durumu kabullenmek gerek. Aslında sorun olarak gördüğümüz durumu düzeltebilirsek, yani ortamı bu çocuklara uygun hale getirebilirsek, bu çocuklara özel eğitim almış uzman kişileri istihdam edebilirsek, özel program, özel araç-gereç. Kısacası onlara yönelik her şeyi özel hale getirebilirsek sorunların biraz daha azalacağını tahmin ediyorum.”

Katılımcıların “Sunmuş olduğunuz çözümler uygulandığında nelerin düzeleceğine inanıyorsunuz?” şeklindeki 3. soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin hayata daha pozitif bakabileceği, aile psikolojik olarak rahatlarsa üzerindeki negatif enerjinin gideceği ve bunun da çocuğa yansıtacağı, öğrencilerin davranış problemlerinin düzelebileceği, okuldaki herkesin daha mutlu olabileceği, öğrendiklerinin havada kalmayacağı uygulamaya dökülebileceği, öğrencilere daha bilinçli yaklaşırsa daha bağımsız hale geleceği, insanların normal çocuklardan bu çocukların ne kadar farklı olduğunu anlayabileceği, anne ve babaların bize bir şey olursa bu çocuğa ne olur kaygısının azalacağını, çocuklarda ilerleme kaydedileceğini, nitelikli eğitim gerçekleşeceğini, öğrencilerin daha çok beceri kazanacağını, öğrencilerin daha mutlu olacaklarına, başarının artacağına, hayatını daha kolay idame ettireceğine inandıkları söylenebilir. Bu soruyla ilgili 25. görüşme formundan elde edilen (İ.A) görüş aynen şu şekildedir:

“Özel eğitim alan bireyleri hiçbir zaman normal çocuklara yaklaştırmak gibi bir amaç zaten belirlenemez. Ancak yetersizlikler doğru tespit edilip, ortam, öğretmen vs. diğer şartlar çocuk için biraz daha uygun hale getirilebilirse en azından, yetersizlikleri engele dönüştürmemiş oluruz. Her çocuğun kendi durumuna göre en iyi eğitimi alması halinde zaten ilerleme olmaması mümkün değildir.”

TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye’de devlet okullarındaki özel eğitim sorunlarını belirlemek ve yanlış olan bazı uygulamalara dikkat çekerek toplumda farkındalık duygusu yaratmak amacıyla, katılımcıdan toplanan verilerden elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Katılımcılara uygulanan anketlerden elde edilen bulgulara göre, Türkiye’de özel eğitim alanında devlet okullarında birçok farklı sorun bulunmaktadır. Ankette belirlenen 18 maddeden 14’ünün tamamen katılıyorum aralığına denk gelmesi, katılımcıların bu problemleri büyük bir çoğunlukla desteklediğini göstermektedir. Sorun olarak ifade edilen durumun çoğunluk tarafından benimsenmesi de bu sorunun önemine dikkat çekmektedir.

Özellikle ankette ifade edilen 3. madde “Özel eğitim okul ve sınıflarındaki fiziki yapının özel eğitim öğrencilerine göre düzenlenmesi gerektiğine inanıyorum” (sınıf büyüklüğü, koridor genişliği gibi...) (%86,6) ve 6. maddenin “Okul ortamının özel eğitim öğrencileri için her açıdan (mutfak, tuvalet, oyun alanı, banyo, hemşire odası, rehberlik servisi, bahçe işleri...) uygun olması gerektiğine inanıyorum. (%85,4), neredeyse ankete katılan tüm katılımcılar tarafından desteklenmesi sorunun ortak olduğunu göstermektedir. Yine anketteki değişkenler açısından (cinsiyet, yaş, eğitim durumu) katılımcıların verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir fark çıkmaması, sorunun tespit edilmesinde aynı görüşün olduğunu göstermektedir. Netice toplumu ortak ilgilendiren sorunun farklı olarak algılanmaması da oldukça manidardır.

Nitel verilerden elde edilen bulgular sonucunda, nicel verilerle edilen sonuçlarla paralel olduğu görülmüştür. Yine ortam düzenlenmesinin bu çocuklara özgü olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Sorunların tanımlama, fiziki ortam (Billingsley ve Cross,1991), okul azlığı, istihdam, araç-gereç (Fimian, 1986), güvenlik, servis, öğretmen deneyimi, aile, iletişim etrafında kümelendiği ve buradaki aksaklıkların giderilmesinin hem çocuklara olumlu katkı sağlayacağı hem de ailelerin kendilerini mutlu hissetmelerine olanak sağlayacağı söylenebilir. Bu okullarda görev yapan öğretmenlerin de alana hakim olması (Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu, 2001), aileye güven verecek ve toplumun engellilere yönelik bakış açısını biraz daha olumluya çevirebilecektir.

Sonuç olarak bu çalışma göstermiştir ki, eğitimin birçok alanında sorunlar olduğu bilinmekle beraber özel eğitimde de farklı sorunlar biraz daha ön plana çıkmıştır. En önemli sorunun ortam düzenlenmesi (Vızlı, 2005) ve öğretmen kalitesi etrafında (Billingsley ve McLeskey, 2004) şekillenmesi sorunun giderilebilirliği açısından üzerinde çalışılarak giderilebilecek bir konudur. Bu yapıldığında hem çocuğun bireysel gelişimi hızlanacak hem de ailelerin biraz daha kaygısının azalmasına katkı sağlayacaktır.

Not: Bu çalışma 24-26 Nisan 2015 tarihlerinde Antalya’da 16 ülkenin katılımıyla düzenlenen 6th International Congress on New Trends in Education- ICONTE’ de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Akçamete, G., Kaner, S ve Sucuoğlu, B. (1998). Normal ve Engelli Çocuklar İle Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik ve İş Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi. 6. *Ergonomi Kongresi*, Ankara.

Akçamete, G., Kaner, S ve Sucuoğlu, B. (2001). *Öğretmenlerde Tükenmişlik İş Doyumu ve Kişilik*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Aysan, F. ve Özben, Ş. (2007). Engelli Çocuğu Olan Anne Babaların Yaşam Kalitelerine İlişkin Değişkenlerin İncelenmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 1-6.

Aytaç, S. (2000). Özürlülerin Rehabilitasyonunun Artan Önemi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2(2), 54-75.

Billingsley, B.S. and Cross, L.H. (1991). Teachers’ Decisions to Transfer from Special to General Education. *The Journal of Special Education*, 24 (4), 496-511.

Billingsley, B. S. and Mcleskey, J. (2004). Critical Issues in Special Education Teacher Supply and Demand: An Overview, *Journal of Special Education*, 3, 2-4.

Cavkaytar, A., Özen, A. ve Batu, S. (2001). Zihinsel Engelliler Öğretmenliği Programı Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Uygulama Derslerinde Yer Alan Yeterliklere İlişkin Kendilerini Değerlendirmeleri. *10. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri*, Antakya - Hatay: İkiz Ofset.

Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Eripek, S. (2005). Özel Eğitim. S. Eripek (Ed.). *Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Özel Eğitim*. (1-14). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Fimian, M.J. (1986). Social Support and Occupational Stress in Special Education. *Exceptional Education*, 52 (5), 436-442.

Karataş, K. (2000). "Özürülülerin İstihdamı ve Çalışma Yaşamında Karşılaşılan Sorunlar" Görme Özürülüler İçin Rehabilitasyon Deneyimleri, *Yeni Rehabilitasyon Politikaları ve Meslek Tanımları Sempozyumu*, Ankara.

Nichols, A.S. and Sosnowsky, L. (2002). Burnout among Special Education Teachers in Self-Contained Cross-Categorical Classrooms. *Teacher Education and Special Education*, 25, 71-86.

Özşenol, F., Işıkhhan, V., Ünay, B., Aydın, H. İ., Akın, R. ve Gökçay, E. (2003). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi, *Gülhane Tıp Dergisi*, 45(2), 156-164.

Özyürek, M. (2008). Nitelikli Öğretmen Yetiştirmede Sorunlar ve Çözümler: Özel Eğitim Örneği, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 189-226.

Sucuoğlu, B. ve Kuloğlu, N. (1996). Özürülü Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerde Tükenmişliğin Değerlendirilmesi, *Türk Psikoloji Dergisi*, 10 (36), 44-60.

Şahin, H. (2004). Engellilik Kimin Sorunu? Bireyin Mi? Toplumun Mu?, *Özveri Dergisi*, 1(1), 48-64.

Vızlı, C. (2005). *Görme Engelliler İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerle Normal İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması Üsküdar İlçesi Örneği*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yıldırım, A ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yay.